

УДК 343.13

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1239021>**Т.Г. ФОМІНА,**доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна; e-mail: fomushka@i.ua;ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9513-1673>

ОБСТАВИНИ, ЩО ВРАХОВУЮТЬСЯ ПРИ ОБРАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Т.Н. FOMINA,Ass. Professor, Chair of criminal process and organization of pre-trial investigation,
Kharkiv National University of Internal Affairs, Ph.D. in Law,Kharkiv, Ukraine; e-mail: fomushka@i.ua;ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9513-1673>

CIRCUMSTANCES CONSIDERED IN CHOOSING A PREVENTIVE MEASURE

Постановка проблеми

Теоретичні аспекти застосування запобіжних заходів та практика їх обрання під час здійснення кримінального судочинства є предметом наукових досліджень протягом усього часу розвитку та становлення науки кримінального процесу. При дослідженні вказаного питання, ми помітили, що більшість науковців пов'язують поняття запобіжних заходів із правовою природою та їх метою. За допомогою цих властивостей запобіжні заходи охарактеризували такі науковці, як З.Д. Єнікеєв [1, с.7], З.З. Зінатуллін [2 с.74], Ю.Д. Лівшиц [3, с.83], В.О. Михайлов [4, с.19], Н.В. Ткачова [5, с.19] та інші. На сучасному етапі розвитку кримінального процесу вчені також намагаються дати найбільш повне визначення запобіжних заходів із урахуванням їх мети та порядку застосування.

Зокрема, О.В. Капліна запобіжні заходи визначає як різновид заходів забезпечення кримінального провадження попереджувального характеру, які застосовуються слідчим суддею або судом за наявності підстав і в порядку, встановленому законом, відносно підозрюваного, обвинуваченого з метою забезпечення виконання покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам його можливої неправомірної поведінки [6, с.298]. Деякі процесуалісти, зокрема Л.М. Лобойко, О.А. Банчук, розкриваючи сутність запобіжних заходів, вказують на їх правообмежувальний характер [7, с.134].

Дослідженню сутності запобіжних заходів та проблемам їх застосування присвятили свої

праці й іноземні фахівці, зокрема Брайн Пейн (Brian K. Payne) и Ренди Гарни (Randy R. Gainey) [8], Ф. Миллер (Miller F.) [9].

Прийняття рішення про обрання, зміну або скасування запобіжних заходів віднесено до виключної компетенції суду. У зв'язку з цим, застосування запобіжного заходу вимагає від слідчого судді, суду мудрості, виваженості, справедливості і небайдужості до долі підозрюваного, обвинуваченого. Під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу повинні бути враховані не лише підстави, визначені у ст.177 КПК України, а й ряд обставин. Виходячи з цього, слід дослідити особливості оцінки слідчим суддею, судом під час застосування запобіжних заходів обставин, визначених у ст.178 КПК України. Тому метою статті є визначення сутності обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу.

Вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення

Відповідно до п.1 ч.1 ст.178 КПК України, оцінка даної обставини слідчим суддею, судом пов'язана з вирішенням одного важливого питання, а саме із визначенням ступеню впевненості слідчого судді, суду у винуватості підозрюваного, обвинуваченого. З цього питання у науковому колі зазначається, що закон не вимагає, щоб докази були повними, але вони повинні бути такими, щоб слідчий суддя був впевнений в достатності підстав для підозри чи обвинувачення цієї особи, щодо якої обирається запобіжний захід.

Вагомість доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення може певним чином визначати обрання такого запобіжного заходу як тримання під вартою. І, навпаки, відсутність таких доказів може посягти сумніви у доведеності участі підозрюваного у вчиненні цього злочину, та сприяти обранню щодо нього більш м'якого запобіжного заходу [10, с.93]. З такою позицією можна погодитись лише частково, оскільки вагомість доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення повинна враховуватись не лише під час обрання такого заходу як тримання під вартою, але й усіх інших видів запобіжних заходів.

Слід визнати правоту О.Г. Шило, яка зазначила, що предметом судового розгляду клопотання є виключно обставини, які стосуються вирішення питання про застосування запобіжного заходу. Під час цього судового засідання слідчий суддя не вправі розглядати ті питання, які він повинен вирішувати у майбутньому судовому розгляді кримінального провадження (кримінальної справи). Тому обговорення ним питання про винуватість особи, щодо якої надійшло клопотання, є неприпустимим [11, с.307].

Фундаментальним з цього приводу є твердження В.О. Попелюшко, який вважає, що закон зобов'язує слідчого суддю і суд підходити до вирішення питання про обрання запобіжного заходу не механічно, а оціночно щодо кожної окремої підстави, керуючись у цьому разі принципом презумпції невинуватості й правилами, які з цього принципу випливають, у тому числі правилом про тлумачення всіх сумнівів у доведеності обставин, на яких ґрунтуються обвинувачення та ризики, на користь обвинуваченого [12, с.6]. Погоджуючись із такою позицією, І.В. Гловюк вказує, що це підтверджує наявність спростовної презумпції не на користь застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді запобіжних заходів [13, с.88].

Підкреслимо, що презумпція невинуватості закріплена у ч.1 ст.62 Конституції України, де вказано, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Дана презумпція діє на стадії досудового розслідування, судового розгляду і відповідно при вирішенні питання щодо застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу також одержує свій прояв. Під час обрання запобіжного заходу презумпція невинуватості проявляється у тому, що у судовому

засіданні, так само як і в ухвалі суду про застосування запобіжного заходу не може йтися про доведення вини підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Слід наголосити, що відповідно до ст.198 КПК України, висловлені в ухвалі слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу висновки щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення для суду під час судового розгляду або для слідчого чи прокурора під час цього або іншого кримінального провадження. Тобто, у положеннях даної статті наголошується на тому, що у разі застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, вина особи не є ще доказаною.

За слушним зауваженням Т.В. Лукашкіної, «вагомість» доказів – поняття, яке стосується процесу доказування, точніше наявності доказів та їх оцінки. До того ж вводити поняття «вагомість» доказів недоцільно [14, с.685]. Дійсно, слід вказати, що відповідно до положень ч.1 ст.94 КПК України, слідчий суддя, суд, під час здійснення кримінального провадження, й зокрема під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу, оцінюють докази з точки зору належності, допустимості, достовірності, та достатності, проте ніяк не «вагомості». Отже, задля виключення неоднозначного тлумачення наведених положень закону слід внести відповідні зміни до п.1 ч.1 ст.178 КПК України, вказавши, що однією з обставин, що враховується під час застосування запобіжних заходів, є достатність (а не вагомість) наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Зауважимо, що у п.11 ч.1 ст.178 КПК України, законодавець вказує на те, що усі обставини, перераховані у п.п.1–11 ч.1 ст.178 КПК України, повинні бути обґрунтовані «вагомими» наявними доказами. З одного боку, зрозуміло, що слідчий, прокурор при поданні клопотання до слідчого судді, суду про застосування запобіжного заходу повинен його обґрунтувати певними доказами. Проте, вживати формулювання: враховувати «вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини» з огляду на теорію доказування, на нашу думку, є неприйнятним. Отже, пропонуємо у п.11 ч.1 ст.178 КПК України замінити слово «вагомість» на «достатність».

Отже, повноваження слідчого судді, суду з приводу оцінки вагомості наявних доказів під час застосування запобіжних заходів полягають

у тому, щоб він не повинен досліджувати питання доведеності вини підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Крім того, слідчий суддя, суд в ухвалі про застосування запобіжного заходу не повинен обґрунтовувати вину особи, оскільки, на вимогу п.1 ч.1 ст.178 КПК України, він лише оцінює «вагомість» доказів, або їх достатність, переконливість. У такому випадку слід казати, що слідчий суддя, суд, вирішуючи питання про обрання запобіжного заходу, встановлює, достатньо чи недостатньо доказів, наданих стороною обвинувачення, щоб вважати, що особа вчинила кримінальне правопорушення. Досліджувати сутність доказів, викладених у клопотанні про застосування запобіжних заходів, слідчий суддя, суд не повинен. Фактично, слідчий суддя суд, перевіряє кількісну складову доказів, а не якісну.

Тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується

Це друга обставина, яка відповідно до п.2 ч.1 ст.178 КПК України повинна бути оцінена слідчим суддею, судом під час застосування запобіжного заходу. За проведеним нами дослідженням, слідчі, прокурори, звертаючись до слідчого судді із клопотанням, найчастіше обґрунтовують необхідність застосування запобіжного заходу саме тяжкістю покарання, що загрожує підозрюваному, обвинуваченому. Зрозуміло, що дана обставина має важливе значення, оскільки деякі запобіжні заходи неможливо обрати, не врахувавши дану обставину. Зокрема, це стосується домашнього арешту та тримання під вартою, необхідною умовою застосування яких є саме покарання у вигляді позбавлення волі. Однак, дуже часто тяжкість покарання є основною та єдиною обставиною, яка враховується слідчим суддею, судом, що є неприпустимо. Зрозуміло, що така практика не відповідає ані положенням КПК України, ані рішенням ЄСПЛ.

Слід повністю погодитись з О.М. Мироненко у тому, що застосування до особи тримання під вартою особи лише за те, що вона підозрюється чи обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, перетворює цей запобіжний захід на міру попереднього покарання такої особи [10, с.93–94]. У цьому питанні слідчим суддям, суду слід враховувати практику ЄСПЛ, який неодноразово вказував, що тяжкість обви-

нувачення не може сама по собі бути виправданням тривалого тримання під вартою особи. Зокрема у п.74 справи «Мамедова проти Росії» ЄСПЛ відзначав, що, хоча суворість покарання є визначальним елементом при оцінці ризику переховування від правосуддя чи вчинення нових злочинів, потребу подальшого позбавлення когось волі не можна оцінювати з винятково абстрактного погляду, беручи до уваги тільки тяжкість злочину. Продовження строку тримання під вартою також не можна застосувати як передбачення вироку у формі позбавлення волі [15].

Слід зауважити, що не завжди особі, стосовно якої під час досудового розслідування та судового розгляду застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, вироком суду призначається покарання у вигляді позбавлення волі. Крім того, трапляються випадки, коли під час судового розгляду обвинувачення змінюється прокурором у бік пом'якшення. У зв'язку з вказаним, слід підкреслити, що з одного боку, тяжкість покарання, є однією з обставин, що враховується при обранні запобіжного заходу, а для таких видів запобіжних заходів, як домашній арешт та тримання під вартою є ще умовою, без наявності якої неможливо застосування даних заходів. З іншого боку, така обставина, як тяжкість покарання, що загрожує підозрюваному, обвинуваченому повинна бути врахована разом з іншими обставинами, визначеними у ст.178 КПК України, а тому не може бути єдиним приводом для застосування запобіжного заходу. У протилежному випадку нівелюється мета та значення інституту запобіжних заходів у кримінальному провадженні.

Вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого

Означена обставина визначена у п.3 ч.1 ст.178 КПК України, і також має бути врахована слідчим суддею, судом при обранні запобіжного заходу. Зрозуміло, якщо особа похилого віку та/або страждає на хронічну чи невиліковну хворобу, то питання про обрання запобіжного заходу, з урахуванням інших обставин, повинно бути вирішено в бік його пом'якшення. Крім того, у ст.492 КПК України встановлено обмеження для застосування затримання та тримання під вартою щодо неповнолітньої особи.

Стан здоров'я обов'язково враховується у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Якщо буде встановлено, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному

або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, то до такої особи повинні застосовуватись запобіжні заходи, передбачені ст.508 КПК України.

Врахування стану здоров'я підозрюваного, обвинуваченого у разі необхідності стаціонарного лікування у зв'язку з тяжкими хронічними захворюваннями в багатьох випадках зумовлює необхідність зміни запобіжного заходу. Разом із тим, вивчення судової практики свідчить про те, що суди в багатьох випадках не враховували наявність хвороби у обвинувачених під час розгляду клопотань про продовження строку тримання під вартою через подання до суду із СІЗО відповідних довідок про можливість надання медичної допомоги в умовах перебування в СІЗО. А у випадках, коли обвинувачений вказував на погіршення самопочуття як одну з підстав для зміни запобіжного заходу суд доручав територіальним управлінням ДпТС України забезпечити проведення повного медичного обстеження обвинувачених в умовах СІЗО з метою отримання об'єктивних висновків про стан здоров'я [16].

У разі якщо особа тримається під вартою і суд встановлює наявність тяжких захворювань, то він повинен у встановленому законом порядку змінити даний вид запобіжного заходу на більш м'який. Наприклад, Дубенський міськрайонний суд Рівненської області в ухвалі від 16.12.2013 р. прийняв рішення про зміну запобіжного заходу обвинуваченій ОСОБА_3 із тримання під вартою на особисте зобов'язання на підставі того, що згідно з довідкою про стан здоров'я з Рівненського слідчого ізолятора встановлено, що у ОСОБА_3 ВІЛ-інфекція VI стадії, туберкульоз, вірусний гепатит «С»... і потребує стаціонарного лікування у спеціалізованих медичних закладах МОЗ України [17].

Необхідно звернути увагу і на практику ЄСПЛ з питання врахування стану здоров'я підозрюваного, обвинуваченого під час обрання або зміни запобіжного заходу. Так, у рішенні «Баріло проти України» Європейським судом констатовано порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з ненаданням заявниці належної медичної допомоги з огляду на відсутність документів, що підтверджували б дотримання вказівок лікаря, щодо введення заявниці 4 ін'єкцій інсуліну на день; незабезпеченням таких ін'єкцій взагалі протягом 5 днів та визнання самими державними органами неможливості надання заявниці належної

медичної допомоги та забезпечення необхідної їй дієти в умовах тримання під вартою [18]. Крім того, питання неналежної медичної допомоги ВІЛ-інфікованим особам, які перебувають в установах тимчасового тримання та виконання покарань України, ЄСПЛ розглядав у низці справ, зокрема у справах «Кац та інші проти України» [19], «Похлебін проти України» [20].

Слід зазначити, при вирішенні питання про зміну тримання під вартою на більш м'який запобіжний захід слідчий суддя, суд на підставі оцінки стану здоров'я підозрюваного, обвинуваченого повинен встановити можливість надання ефективної медичної допомоги в лікуванні захворювання в умовах СІЗО. Якщо лікування в умовах СІЗО неможливо, слідчий суддя, суд може прийняти рішення про застосування більш м'якого запобіжного заходу із наданням можливості підозрюваному, обвинуваченому пройти лікування у медичних закладах МОЗ України. У будь-якому випадку, наявність різноманітних захворювань повинна бути підтверджена медичною документацією.

Міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців

Під час застосування запобіжного заходу дана обставина підлягає оцінці відповідно до п.4 ч.1 ст.178 КПК України. У такому випадку слідчий суддя, суд враховує відомості щодо осіб, які зареєстровані та мешкають за адресою місця проживання підозрюваного, обвинуваченого, їхній родинний зв'язок, також враховує наявність як зареєстрованого так і фактичного місць проживання, що свідчить про можливість зміни обвинуваченим одного місця проживання на інше.

Крім того, повинні бути враховані відомості про наявність неповнолітніх дітей, або знаходження їх у важкому стані здоров'я, чи очікування народження дитини протягом найближчого терміну. Так, наприклад, слідчим суддею Ірпінського міського суду Київської області, окрім інших обставин було враховано те, що підозрюваний ОСОБА_1 створив сім'ю, уклавши шлюб з гр. ОСОБА_3, очікують народження дитини, має постійне місце роботи та проживання, на підставі чого змінено раніше обраний запобіжний захід [21].

У зв'язку з тим, можна стверджувати, що міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого зі своєю родиною може свідчити про відсутність ризику переховування від органів досудового розслідування та/або суду. І навпаки,

їх відсутність, або зв'язки з антигромадськими елементами, представниками злочинних груп чи організацій свідчить про можливість неправомірної поведінки у майбутньому та необхідність застосування до неї більш суворого запобіжного заходу.

Наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання

При застосуванні запобіжного заходу такі відомості підлягають з'ясуванню згідно з п.5 ч.1 ст.178 КПК України. Якщо особа не має постійного місця роботи, або взагалі ніде не працювала це може свідчити про її антисоціальну поведінку та існування ризику вчинення іншого, аналогічного, злочину, що у сукупності з іншими обставинами може обумовлювати необхідність застосування домашнього арешту або тримання під вартою. Дана вимога стосується й неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, який ніде не навчається та не працює. І, навпаки, у разі коли є відомості про навчання або роботу підозрюваного, обвинуваченого, у тому числі неповнолітнього, це може бути підставою для застосування більш м'якого запобіжного заходу, не пов'язаного з ізоляцією особи. У такому випадку слідчому судді, суду при встановленні певних обмежень, обумовлених певним видом запобіжного заходу, слід врахувати час навчання та роботи підозрюваного, обвинуваченого.

Репутація підозрюваного, обвинуваченого

Як обставина, повинна бути врахована при обранні запобіжного заходу за п.6 ч.1 ст.178 КПК України. Зауважимо, що під репутацією розуміють – громадську думку про кого, що-небудь [22, с.512]. З цього приводу у науковій літературі вказується, що замість даних про «репутацію підозрюваного» слід вести мову про дані, які характеризують особистість, адже такі дані повинні бути більш-менш об'єктивними, а репутація відображає суб'єктивну думку певних осіб, до того ж в різних осіб може бути різна думка щодо особистості підозрюваного [14, с.686]. З цією думкою можна погодитись лише частково, оскільки замінювати термін «репутація» на «дані, які характеризують особистість» буде не зовсім вірним, оскільки під такими даними слід розуміти у тому числі відомості про наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи, про наявність судимостей тощо. А ці обставини вже передбачено у ст.178 КПК України.

Як роз'яснено у п.10 Листа «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового про-

вадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 04.04.2013 р. № 511-550/0/4-13, при врахуванні цієї обставини слідчий суддя, суд зобов'язаний проаналізувати матеріали сторін кримінального провадження, об'єктивно оцінити надані характеристики підозрюваному, обвинуваченому з місця роботи, навчання, проживання; дані, що свідчать про перебування підозрюваного, обвинуваченого на обліку у наркологічному, психоневрологічному диспансері, тощо [23].

Факторами, які формують репутацію підозрюваного, обвинуваченого і впливають на обрання запобіжного заходу, є: події з його біографії, наприклад, участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, участь у бойових діях при виконанні інтернаціонального обов'язку або в складі миротворчих сил ООН, наявність поранень при виконанні службового або громадського обов'язку, державних нагород, почесних звань [24, с.457].

Майновий стан підозрюваного, обвинуваченого

Під час обрання запобіжного заходу дана обставина враховується згідно з п.7 ч.1 ст.178 КПК України. Слід встановити наявність належного цій особі нерухомого майна у місці проживання та інших місцевостях, транспортних засобів, грошових банківських вкладів, їх розмір. Дана обставина підлягає оцінці, перш за все, для вирішення питання про можливість застосування такого запобіжного заходу як застава. Як передбачено у ч.4 ст.182 КПК України, розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, у тому числі, майнового стану підозрюваного, обвинуваченого. Враховуючи майновий стан підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд може визначити мінімальний та максимальний розмір застави, визначений в межах, встановлених у ч.4 ст.182 КПК України за вчинення злочину залежно від ступеню його тяжкості.

Наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого

Є не менш важливою обставиною, яка підлягає врахуванню під час обрання запобіжного заходу за п.8 ч.1 ст.178 КПК України. Враховується також строк відбування покарання в місцях позбавлення волі, час перебування на волі після звільнення. Якщо судимість не погашена у встановленому законом порядку, це може свідчити про те, що особа не стала на шлях виправлення після притягнення її до відповідальності і тому є

ризик вчинення нового кримінального правопорушення, й відповідно – необхідність застосування більш суворого запобіжного заходу.

Дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше

Слідчий суддя, суд повинен обов'язково перевірити означені обставини відповідно до п.9 ч.1 ст.178 КПК України. У зв'язку з тим, на слідчого, прокурора покладається обов'язок навести у клопотанні інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів, як у даному кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування). Якщо буде встановлено, що особа раніше порушувала умови застосування запобіжного заходу, то як правило, до неї застосовується більш суворий захід. Крім того, у п.1 ч.2 ст.183 КПК України прямо передбачена вимога про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у разі якщо буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу.

Важливою умовою при зміні більш м'якого запобіжного заходу на більш суворий є врахування невиконання обвинуваченим процесуальних обов'язків. У зв'язку з тим, клопотання слідчого, прокурора про зміну більш м'якого запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді тримання під вартою повинно містити докази порушення умов раніше обраного запобіжного заходу та обґрунтування наявності ризиків у провадженні. Прикладом для обґрунтування зміни підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у зв'язку із не дотриманням умов застосування раніше обраного запобіжного заходу можуть бути такі факти: особа неодноразово не з'являлась в судові засідання та відносно неї застосовувався привід; систематичні неявки особи в судові засідання супроводжуються низкою ймовірних приводів (хвороба, необхідність лікування, що не підтверджено документально тощо); особа порушує умови знаходження під домашнім арештом тощо.

Наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення

Підлягає врахуванню слідчим суддею, судом згідно п.10 ч.1 ст.178 КПК України, що само собою виключає можливість обрання більш м'яких запобіжних заходів. Зрозуміло, якщо

особі пред'явлено повідомлення про підозру за вчинення не одного а декількох кримінальних правопорушень, то підозрюваному може бути обрано більш суворий запобіжний захід.

Розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа

Є обставиною, яка повинна бути оцінена слідчим суддею, судом при обранні запобіжного заходу за п.11 ч.1 ст.178 КПК України. Такий розмір оцінюється з урахуванням показань потерпілого, висновку судово-товарознавчої експертизи, заявленого цивільного позову тощо. Якщо шкода значна, а розмір прибутку, отриманий внаслідок злочину, великий, то слід застосовувати більш суворий запобіжний захід.

На теоретичному рівні виникає питання стосовно вичерпності обставин, передбачених ст.178 КПК України. На думку В. Попелюшка, врахування інших обставин при застосуванні запобіжного заходу, наприклад, невизнання обвинуваченим своєї вини, його поведінки при проведенні ним слідчих дій чи під час судового розгляду – неприпустиме [12, с.5]. З такою позицією у повній мірі важко погодитися, адже у ч.1 ст.178 КПК України вказано, що «слідчий суддя, суд... зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі:...». Тобто формулювання «у тому числі», застосоване законодавцем, вказує на те, що обставини, визначені у п.п.1–11 ч.1 ст.178 КПК України, є основними, але не вичерпними.

З урахуванням вказаного слід підтримати тих процесуалістів, які вказують, що слідчий суддя, суд при застосуванні запобіжного заходу може оцінювати й інші обставини, що враховуються як окремо, так і в сукупності [25, с.76]. На цьому акцентує увагу й ВССУ, який у п.10 Листа від 04.04.2013 р. № 511-550/0/4-13, зазначив, що слідчому судді, суду слід мати на увазі, що перелік обставин, які слід враховувати при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, не є вичерпним та підлягає розширеному тлумаченню з огляду на фактичні обставини, встановлені у кримінальному провадженні [23]. Це свідчить про створення законодавцем можливості ситуативного підходу до застосування запобіжного заходу в конкретному кримінальному провадженні. Обставинами, що слід врахувати при обранні запобіжного заходу, наприклад, є сприяння розкриттю злочину; співпраця між підозрюваним, обвинуваченим та прокурором у викритті кримінального правопорушення, вчиненого

іншою особою; відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому тощо. Зрозуміло, існування таких обставин свідчить про те, що застосування більш м'якого запобіжного заходу може запобігти ризикам, визначеним у ст.177 КПК України.

Висновки

Отже, з метою вивіреного рішення про застосування певного виду запобіжного заходу по-

винні бути враховані усі обставини, передбачені ст.178 КПК України. Дані обставини можуть оцінюватись як окремо, так і в сукупності. Це пов'язано з тим, що деякі обставини мають вирішальне значення; проте, при сукупній їх оцінці вони призводять до рішення про застосування певного виду, бажаного у конкретній правовій ситуації, запобіжного заходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еникеев З. Д. Проблемы эффективности мер уголовно-процессуального пресечения / науч. ред. Ф. Н. Фаткуллин. Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 1982. 104 с.
2. Зинатуллин З. З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность. Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 1981. 135 с.
3. Лившиц Ю. Д. Меры пресечения в советском уголовном процессе. Москва : Юридическая литература, 1964. 139 с.
4. Михайлов В. А. Меры пресечения в российском уголовном процессе. Москва : Право и Закон, 1996. 304 с.
5. Ткачева Н. В. Меры пресечения, не связанные с заключением под стражу, в уголовном процессе России : монография / под. ред. А. В. Кудрявцева. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2004. 192 с.
6. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Groшевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки. Харків : Право, 2013. 824 с.
7. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес: навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.
8. Brian K. Payne and Randy R. Gainey. The Influence of Demographic Factors on the Experience of House Arrest. *Federal Probation*. 2002. Number 3. P. 64–70. URL: http://www.uscourts.gov/sites/default/files/66_3_11_0.pdf
9. Miller F. Prosecution. The Decision to Charge a Suspect with a Crime. Boston, 1974.
10. Мироненко О. Вплив спеціальних умов застосування та обставин, які при цьому враховуються, на обрання запобіжного заходу. *Публічне право*. 2014. № 2. С. 89–97.
11. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Groшевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Groшевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
12. Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування. *Адвокат*. 2012. № 9 (144). С. 4–6.
13. Гловюк І. В. Презумпції й тягар доказування у розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 84–89.
14. Лукашкіна Т. В. Умови та підстави застосування запобіжних заходів за чинним КПК України. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2014. Т. 1. С. 683–686.
15. Справа «Мамедова проти Росії» (Заява № 7064/05) : Рішення Європейського суду з прав людини від 23.10.2006. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"tabview":\["document"\],"itemid":\["001-75646"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
16. Про судову практику застосування судами першої та апеляційної інстанцій процесуального законодавства щодо обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 14. URL: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2014_rik.html.
17. Ухвала Дубенського міськрайонного суду Рівненської області від 16.12.2013 р. у справі № 559/3861/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44946969>.
18. Справа «Баріло проти України» (Заява № 9607/06) : Рішення Європейського суду з прав людини по справі від 16.05.2013 URL: http://mvs.gov.ua/upload/file/novyy_dokument1.pdf.
19. Справа «Кац та інші проти України» (Заява № 29971/04) Рішення Європейського суду з прав людини по справі від 18.12.2008. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_485.
20. Справа «Похлебін проти України» (заява № 35581/06) Рішення Європейського суду з прав людини по справі від 20.05.2010 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_834.
21. Ухвала Ірпінського міського суду Київської області від 26.05.2016 р. у справі № 367/4236/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57901670>.
22. Словник української мови: в 11 т. / ред. коллег. І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 8: Природа-Ряхтливий / ред. В. О. Винник, В. В. Жайворонко, Л. О. Родніна, Т. К. Черторизька. Київ : Наукова думка, 1977. 928 с.

23. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>.
24. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
25. Матвійчук В. К., Мартиненко Г. В. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів за новим КПК України. *Юридична наука*. 2013. № 7. С. 72–83.

REFERENCES

1. Yenikejev, Z. D.; Fatkullin, F. N. (Red.). (1982). *Problemy effektivnosti mer ugolovno-protsessual'nogo presecheniya* [Problems of the effectiveness of measures of criminal procedure]. Kazan': Izd-vo Kazan. un-ta (in Russ.).
2. Zinatullin, Z. Z. (1981). *Ugolovno-protsessual'noye prinuzhdeniye i yego effektivnost'* [Criminal procedure coercion and its effectiveness]. Kazan': Izdatel'stvo Kazanskogo universiteta (in Russ.).
3. Livshits, YU. D. (1964). *Mery presecheniya v sovetskom ugolovnom protsesse* [Preventive measures in the Soviet criminal trial]. Moskva: Yuridicheskaya literatura (in Russ.).
4. Mikhaylov, V. A. (1996). *Mery presecheniya v rossiyskom ugolovnom protsesse* [Preventive measures in the Russian criminal trial]. Moskva: Pravo i Zakon (in Russ.).
5. Tkacheva, N. V.; Kudryavtsev, A. V. (Red.). (2004). *Mery presecheniya, ne svyazannyye s zaklyucheniyem pod strazhu, v ugolovnom protsesse Rossii: monografiya* [Preventive measures, not related to detention, in the criminal process of Russia: a monograph]. Chelyabinsk: Izd-vo YUUrGU (in Russ.).
6. Hroshevyi, YU. M., Tatsiy, V. YA., Tumanyants, A. R. et al; Tatsiy, V. YA., & Pshonka, V. P. (Reds.). (2013). *Kryminal'nyy protses: pidruchnyk* [Criminal process: tutorial]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
7. Loboiko, L. M., & Banchuk, O. A. (2014). *Kryminal'nyy protses: navch. posib.* [Criminal proceedings: teach. manual]. Kyiv: Vaite (in Ukr.).
8. Brian, K. Payne, & Randy, R. Gainey. (2002). The Influence of Demographic Factors on the Experience of House Arrest. *Federal Probation*, (3). 64–70. Retrieved from: http://www.uscourts.gov/sites/default/files/66_3_11_0.pdf (in Eng.).
9. Miller, F. (1974). Prosecution. The Decision to Charge a Suspect with a Crime. Boston (in Eng.).
10. Myronenko, O. (2014). Vplyv spetsial'nykh umov zastosuvannya ta obstavyn, yaki pry ts'omu vrakhovuyut'sya, na obrannya zapobizhnoho zakhodu [Effect of special conditions of use and circumstances taken into account in choosing a preventive measure]. *Publichne pravo*, (2). 89–97 (in Ukr.).
11. Hroshevyi, YU. M., Tatsiy V. YA., & Tumanyants, A. R. et al; Tatsiy, V. YA., Hroshevyi, YU. M., Kaplina, O. V., & Shylo, O. H. (Reds.). (2013). *Kryminal'nyy protses: pidruchnyk* [Criminal process: tutorial]. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
12. Popelyushko, V. O. (2012). Zapobizhni zakhody v novomu KPK Ukrayiny: ponyattya, meta, pidstavy, poryadok ta sub'yekty zastosuvannya [Preventive measures in the new CPC of Ukraine: concept, purpose, grounds, procedure and subjects of application]. *Advokat*, 9(144). 4–6 (in Ukr.).
13. Hlovyuk, I. V. (2013). Prezumptsiyi y tyahar dokazuvannya u roz'hlyadi slidchym suddeyu klopotan' pro zastosuvannya zakhodiv zabezpechennya kryminal'noho provadzhennya [The presumption and the burden of proof in the investigator's consideration of petitions on the application of measures to ensure criminal proceedings]. *Yurydychnyy chasopys Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*, (2). 84–89 (in Ukr.).
14. Lukashkina, T. V. (2014). Umovy ta pidstavy zastosuvannya zapobizhnykh zakhodiv za chynnym KPK Ukrayiny [Conditions and grounds for the application of preventive measures under the current CPC of Ukraine]. *Pravove zhyttya suchasnoyi Ukrayiny: materialy Mizhnar. nauk. konf. prof.-vykl. ta aspirant. skladu*. Odesa: Feniks, T. 1. (s. 683–686) (in Ukr.).
15. *Sprava «Mamedova proty Rosiyi» (Zayava № 7064/05)* [The case of "Mamedov v. Russia" (Application No. 7064/05)]. Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny (23.10.2006). Retrieved from: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"tabview":"document"},"itemid":\["001-75646"\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (in Ukr.).
16. *Pro sudovu praktyku zastosuvannya sudamy pershoji ta apelyatsiynoyi instantsiy protsesual'noho zakonodavstva shchodo obrannya, prodovzhennya zapobizhnoho zakhodu u vyhlyadi trymannya pid vartoyu* [On the judicial practice of the courts of the first and appellate courts of the procedural legislation on election, extension of the preventive measure in the form of detention]. Postanova Plenumu Vyshchoho spetsializovanoho Sudu Ukrayiny z roz'hlyadu tsyvil'nykh i kryminal'nykh sprav (19.12.2014 No 14). Retrieved from: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html (in Ukr.).

17. *Ukhvala Dubens'koho mis'krayonnoho sudu Rivnens'koyi oblasti* [The decision of the Dubno Municipal Court of Rivne Oblast]. (16.12.2013 r. u spravi No 559/3861/13-к). Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44946969> (in Ukr.).
18. *Sprava «Barylo proty Ukrayiny»* (Zayava No 9607/06) [Case "Barilo v. Ukraine" (Application No 9607/06)]. Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny po spravi (16.05.2013). Retrieved from: http://mvs.gov.ua/upload/file/novyj_dokument1.pdf (in Ukr.).
19. *Sprava «Kats ta inshi proty Ukrayiny»* (Zayava No 29971/04) [The case "Kats and others v. Ukraine" (Application No. 29971/04)]. Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny po spravi (18.12.2008). Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_485 (in Ukr.).
20. *Sprava «Pokhlyebin proty Ukrayiny»* (zayava No 35581/06) [The case of "Pohliewin v. Ukraine" (application no. 35581/06)]. Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny po spravi (20.05.2010). Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_834 (in Ukr.).
21. *Ukhvala Irpins'koho mis'koho sudu Kyyivs'koyi oblasti* [Decision of the Irpin City Court of the Kiev region]. (26.05.2016 r. u spravi No 367/4236/16-к). Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57901670> (in Ukr.).
22. Vynnyk, V. O., Zhayvoronok, V. V., Rodnina, L. O., & Chertoryz'ka, T. K. (Eds.). (1977). *Slovyk ukrayins'koyi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. v 11 t. / red. koleh. I. K. Bilodid (holova) ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980. T. 8: Pryroda-Ryakhlyvyy (in Ukr.).
23. *Pro deyaki pytannya porядku zastosuvannya zapobizhnykh zakhodiv pid chas dosudovoho rozsliduvannya ta sudovoho provadzhennya vidpovidno do Kryminal'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny* [On certain issues of the order of application of precautionary measures during pre-trial investigation and judicial proceedings in accordance with the Criminal Procedure Code of Ukraine]. Lyst Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrayiny z roz'hlyadu tsyvill'nykh i kryminal'nykh sprav (04.04.2013 No 511-550/0/4-13). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13> (in Ukr.).
24. Bandurka, O. M., Blazhivs'kyi, YE. M., & Burdol', YE. P. et al.; Tatsiy, V. YA., Pshonka, V. P., & Portnov, A. V. (Eds.). (2012). *Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny: naukovo-praktychnyy komentar* [Criminal Procedure Code of Ukraine: scientific and practical comment]. u 2 t. T. 1. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
25. Matviychuk, V. K., & Martynenko, H. V. (2013). *Protsesual'nyy porядok zastosuvannya zapobizhnykh zakhodiv za novym KPK Ukrayiny* [Procedural Procedure for the Use of Preventive Measures under the New CPC of Ukraine]. *Yurydychna nauka*, (7). 72–83 (in Ukr.).

Надійшла 26.02.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Фоміна Т. Г. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 1. С. 95–104. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_1_15.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1239021>

Визначена сутність обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Розглянуто особливості оцінки слідчим суддею, судом вагомості наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; тяжкості покарання, що загрожує особі; віку та стану здоров'я підозрюваного, обвинуваченого; міцності його соціальних зв'язків; наявності у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання; його репутації, майнового стану, наявності судимостей; дотримання ним умов застосованих раніше запобіжних заходів та інші обставини.

Ключові слова: *Кримінально-процесуальний кодекс України; запобіжні заходи; підозрюваний; обвинувачений; порядок застосування запобіжного заходу*

***

Фомина Т.Г. Обстоятельства, учитываемые при избрании меры пресечения

Определена сущность обстоятельств, учитываемых при избрании меры пресечения. Рассмотрены особенности оценки следственным судьей, судом значимости имеющихся доказательств о совершении подозреваемым, обвиняемым преступления; тяжести наказания, угрожающего личности; возраста и состояния здоровья подозреваемого, обвиняемого; прочности его социальных связей; наличия у подозреваемого, обвиняемого постоянного места работы или учебы; его репутации, имущественного положения, наличия судимости; соблюдение им условий примененных ранее мер пресечения и другие обстоятельства.

Ключевые слова: *Уголовно-процесуальный кодекс Украины; меры пресечения; подозреваемый; обвиняемый; порядок избрания меры пресечения*

***

Fomina T.H. Circumstances Considered in Choosing a Preventive Measure

The author of the article has defined the essence of circumstances considered while choosing a preventive measure. The author has studied the peculiarities of evaluating such circumstances by an investigating judge, court as 1) ponder ability of available evidence of committing a criminal offense by a suspect, accused; 2) the severity of the punishment, which threatens the relevant person in case of recognition of a suspect, an accused guilty of a criminal offense in the commission of which he is suspected, accused; 3) the age and state of health of a suspect, an accused; 4) the strength of social contacts of a suspect, an accused in the place of his permanent residence, including the availability of the family and dependents; 5) availability of a permanent place of work or training of a suspect, an accused; 6) the reputation of a suspect, an accused; 7) financial condition of a suspect, an accused; 8) existence of convictions of a suspect, an accused; 9) compliance with the conditions of the applied preventive measures by a suspect, an accused, if they were applied earlier to him; 10) existence of a notice of suspicion to a person of committing another criminal offense; 11) the amount of property damage, for causing which a person is accused, suspected or the amount of income, in receipt of which as a result of a criminal offense, a person is suspected, accused, as well as the ponder ability of available evidence, which ground the relevant circumstances. It has been concluded that in order to determine the decision on the application of a certain type of preventive measures, all circumstances provided in the Art. 178 of the Criminal Procedural Code of Ukraine must be taken into account. These circumstances can be assessed either separately or in aggregate. This is due to the fact that some circumstances are decisive; however, in their aggregate assessment, they lead to the decision to apply a certain type of preventive measures, desirable in a particular legal situation.

Key words: *Criminal Procedural Code of Ukraine; preventive measures; a suspect; an accused; circumstances considered in choosing a preventive measure*